

Johannes Calvinus

Brief van Calvinus aan Franciscus, Koning van Frankrijk

Ik beken, dat ik behoer tot het getal dergenen, die vordering makende schrijven en schrijvende vordering maken.

Aan de zeer machtige en doorluchtige monarch, FRANCISCUS, de allerchristelijkste Koning van Frankrijk, zijn Vorst, wenst JOHANNES CALVINUS vrede en zaligheid in Christus.

Toen ik mij zette tot het schrijven van dit werk, roemruchte Koning, dacht ik niets minder dan dat ik dingen schreef, die later aan Uw Majesteit zouden worden aangeboden. Het was slechts mijn bedoeling enige beginselen te boek te stellen, waardoor zij, die met enige ijver tot de godsdienst bezielde zijn, opgeleid konden worden tot de ware vroomheid. En deze arbeid verrichtte ik hoofdzakelijk voor onze Franse landgenoten, onder welke ik begreep, dat er velen waren, die hongerden en dorsten naar Christus; maar van wie ik zeer weinigen zag, die ook maar met een geringe kennis van Hem naar behoren toegerust waren. Dat dit mijn bedoeling was, getuigt het boek zelf, dat immers opgesteld is in eenvoudige en ongeleerde trant. Maar toen ik tot het inzicht kwam, dat de razernij van sommige boosaardige mensen in Uw koninkrijk zulk een kracht gekregen had, dat daar voor de gezonde leer geen plaats is, scheen het mij toe, dat het de moeite zou lonen, wanneer ik tegelijkertijd aan hen onderwijzing schonk en mijn belijdenis onder Uw ogen bracht, opdat Gij daaruit kunt leren kennen, welke de leer is, tegen welke met zo grote waanzin ontvlammen die woedende lieden, die tegenwoordig met vuur en zwaard Uw koninkrijk in onrust brengen. Immers ik zal niet schromen te erkennen, dat ik in dit werk ongeveer de hoofdsom van die leer vervat heb, van welke zij luide roepen, dat ze met de kerker, verbanning, vogelvrijverklaring en vuur gestraft moet worden, en dat ze te land en ter zee behoort uitgeroeid te worden. Ik weet zeer wel, met hoe gruwelijke aanklachten zij Uw oren en Uw hart vervuld hebben, om onze zaak bij U zo gehaat mogelijk te maken; maar dit staat U, naar Uw zachtzinnigheid, te overwegen, dat er geen enkele onschuld zal zijn, noch in woorden, noch in daden, wanneer de aanklacht alleen voldoende is. Voorzeker, wanneer iemand, om haat op te wekken, voorgeeft, dat deze leer, waarvan ik U rekenschap tracht te geven, door de stemmen van alle Staten veroordeeld is, en dat zij reeds lang door veel vonnissen van de rechtbanken afgekeurd is, dan zal hij niets anders zeggen, dan dat ze deels door de samenrotting en de macht van haar tegenstanders met geweld terneer geworpen is, deels door leugens, listige streken en laster verraderlijk en bedrieglijk onderdrukt is. Het is geweld, dat zonder vorm van proces bloedige vonnissen tegen haar geveld worden; bedrog, dat ze onverdiend beticht wordt van opstandigheid en misdaad.

Opdat niemand mene, dat wij hierover ten onrecht klagen: Gij zelf, edele Koningen, kunt ons tot getuige zijn, met hoe leugenachtige laster deze leer dagelijks bij U ervan beticht wordt, dat haar bedoeling geen andere is, dan om de Koning hun scepter uit de handen te wringen, de rechtbanken en alle rechtspraak neer te werpen, alle Staten en burgerlijke regeringen ten val te brengen, de vrede en de rust des volks te verstoren, alle wetten af te schaffen, eigendommen en bezittingen te verstrooien, kortom alles onderste boven te keren. En toch is het slechts een zeer klein deel, wat Gij hoort. Want er worden verschrikkelijke dingen onder het volk uitgestrooid; en indien die waar waren, zou de ganse wereld terecht die leer met degenen, die haar leren, duizend vuren en kruisen waardig oordelen. Wie zou er zich dan over verwonderen, dat de algemene haat jegens haar ontvlamd is, waaraan die onbillijke beschuldigingen geloof geschonken wordt?

Ziedaar, waar om alle Staten samenstemmen en samenspannen tot de veroordeling van onszelf en van onze leer. Onder invloed van deze stemming spreken zij, die ten gericht zitten, de veroordelen, die Zij van huis hebben meegebracht, als hun vonnissen uit: en zij menen, dat zij hun taak naar behoren vervuld hebben, als ze niemand ter dood laten brengen, tenzij op zijn eigen bekentenis of wanneer hij door krachtige getuigen overtuigd is. Maar van welke misdaad? Van die veroordeelde leer, zo zeggen zij. Maar met welk recht is die veroordeeld? Hierin nu was de kracht van de verdediging gelegen: niet de leer zelf verloochenen, maar haar verdedigen als waar. Maar hier wordt de gelegenheid om ook het geringste woord te spreken afgesneden. Daarom is mijn verzoek niet onbillijk, onoverwinnelijk Koning, dat Gij geheel opnieuw kennis neemt van deze zaak, die tot nog toe op verwarde wijze en zonder enige orde van recht en meer met ongebreidelde hartstocht dan met rechtmatige ernst behandeld is, of op welke manier dan ook voortgedreven is. En meen niet, dat het mij hier te doen is om een verdediging van mijzelf; om daardoor een behouden terugkeer in mijn vaderland te bewerken; want ofschoon ik jegens dat vaderland met een passend gevoel van genegenheid beziel ben, derf ik het, zoals de zaken thans staan, niet met moeite. Maar ik omhels de gemeenschappelijke zaak van alle gelovigen, ja ook Christus' zaak zelf, die tegenwoordig in Uw koninkrijk op alle manieren verscheurd en vertreden, als het ware verloren ter neer ligt, en dat wel meer door de tirannie van sommige Farizeeën dan met Uw eigen medeweten. Doch hoe dit komt, is niet nodig hier te vermelden; in ieder geval ligt de zaak verslagen terneer. Want dit hebben de goddelozen bereikt, dat de waarheid van Christus, ook al gaat ze dan niet, verdreven en verstrooid, te gronde, toch als begraven en onbekend, in 't verborgen schuilt; en dat de arme Kerk óf door wrede moorden is vernietigd, of door ballingschappen verdreven, óf door de dreigingen en verschrikkingen ontsteld, zelfs geen geluid durft geven. En zij stormen nog steeds aan met hun gewone razernij en woede, krachtig aandringend op de muur, dit reeds helt, om de val, die ze reeds bewerkstelligden, geheel te voltooiën. En intussen treedt er niemand op om zich als hersteller te stellen tegenover zulk een razende woede. Indien sommigen de schijn willen aannemen de waarheid zeer gunstig gezind te zijn, dan oordelen die, dat men de dwaling en het onverstand van de onkundige mensen vergeven moet. Want zo spreken deze gematigde mensen, dwaling en onverstand noemde datgene, waarvan ze weten, dat het de gewisse waarheid Gods is, en onkundige mensen noemend, hen, wier verstand, naar ze zien, door Christus zo hoog geacht wordt, dat Hij hen de verborgenheden zijner hemelse wijsheid waardig gekeurd heeft. Zo zeer schamen zij zich allen voor het evangelie.

Uw taak nu zal het zijn, doorluchte Koning, noch Uw oren, noch Uw hart van een zo rechtmatige bescherming af te wenden, temeer daar het gaat om een zo gewichtige zaak, namelijk hoe Gods eer ongedeerd zal kunnen bestaan op aarde, hoe Gods waarheid haar

waardigheid kan behouden, hoe Christus' rijk ongeschonden onder ons kan blijven. Een zaak waardig Uw oren, waardig Uw kennismeming, waardig Uw rechterstoel. Want deze gedachte maakt de ware Koning, wanneer hij erkent, dat hij in het bewind zijns rijks Gods dienaar is. En hij, die niet regeert om Gods eer te dienen, voert geen bewind meer, maar pleegt roverij. Verder vergist hij zich, die een langdurige voorspoed verwacht van een koninkrijk, dat niet door Gods scepter, dat is door zijn heilig Woord, geregeerd wordt: immers de hemelse uitspraak kan niet verloren gaan, waarin gezegd is, dat het volk verstrooid zal worden, als de profetie ontbreken zal (Spr. 29:18). En Gij moogt ook van de ijver hiertoe U niet laten afbrengen door minachting voor onze geringheid. Welk een armzalige en verdachte mensjes wij zijn, zijn wij ons zeer wel bewust, namelijk voor God ellendige zondaars, en voor de ogen van de mensen de allerverachtste; in dien men wil, uitwerpselen en wegwerpselen van de wereld, of zo men nog iets verachtelikers kan noemen; zodat er niets over blijft, waarop wij bij God mogen roemen, dan alleen zijn barmhartigheid, door welke wij zonder enige verdienste onzerzijds tot de hoop op de eeuwige gelukzaligheid zijn aangenomen; bij de mensen echter niet zoveel, behalve onze zwakheid, welke ook maar in 't minst te belijden bij hen de hoogste schande is. Maar onze leer moet hoogverheven staan boven alle roem van de wereld en onoverwonnen boven alle macht; want ze is niet van ons, maar van de levende God en van zijn Gezalfde, die de Vader tot een Koning gesteld heeft, opdat Hij van zee tot zee zou heersen en van de rivieren tot aan de einden van de aarde. En wel zo heersen, dat Hij de ganse aarde, met haar ijzeren en metalen kracht, met haar gouden en zilveren glans, wanneer Hij haar alleen met de roede zijnsmonds slaat, evenzo verbrijzelt als aarden vaten: gelijk de profeten van de heerlijkheid zijns Koninkrijks profeteren (Dan. 2:34) (Jes. 11:4) (Ps. 2:9). Hier tegen in roepen wel de tegenstanders, dat wij bedrieglijk Gods Woord voorwenden, waarvan wij, naar zij zeggen, de allersnoodste schenders zijn. Hoezeer dit echter niet alleen kwaadaardige laster, maar ook in 't oog vallende onbeschaamdheid is, zult Gij zelf, door onze belijdenis te lezen, naar Uw wijsheid kunnen beoordelen.

Toch moet ik ook hier een en ander zeggen, dat bij U de ijver en de aandacht tot de lectuur moge opwekken, of althans de weg moge banen. Toen Paulus wilde, dat alle profetie gevormd zou zijn naar de overeenstemming des geloofs (Rom. 12:6), heeft hij daarmee een ontwijfelbaar richtsnoer gesteld, waarnaar de uitlegging van de Schrift moet worden onderzocht. Indien dus onze leer naar deze regel des geloofs wordt afgemeten, hebben wij de overwinning in handen. Want wat komt beter en passender overeen met het geloof, dan te erkennen dat wij van alle deugd ontbloot zijn, opdat wij door God mogen bekleed worden? Dat wij ledig zijn van alle goed, opdat wij door Hem vervuld worden? Dat wij dienstknechten van de zonde zijn opdat wij door Hem bevrijd worden? Dat wij blind zijn, opdat wij door Hem verlicht worden? Dat wij kreupel zijn, opdat wij door Hem geleid worden? Dat wij zwak zijn, opdat we door Hem ondersteund worden? Dat wij aan onszelf alle stof tot roemen ontnemen, opdat Hij alleen roemrijk uitblinke en wij in Hem roemen? Wanneer deze en andere dergelijke dingen door ons gezegd worden, maken zij de tegenwerping en klagen dat op die manier omvergeworpen wordt, ik weet niet wat voor een blind natuurlijk licht, verzonnen voorbereidingen, vrije wil, werken, die de eeuwige zaligheid verdienen, met al hun overtolligheden; want zij kunnen niet verdragen, dat de lof en roem van alle goed, deugd, gerechtigheid en wijsheid geheel bij God berust. Maar wij lezen niet, dat zij bestraft zijn, die te veel uit de springader des levenden waters geput hebben; daarentegen worden zij ernstig berispt, die zichzelf bakken hebben uitgehouwen, gebroken bakken en die geen water houden (Jer. 2:13). Weerom, wat past er meer aan het geloof, dan dat men zich God voorstelt als een genadig Vader, wanneer men Christus erkent als Broeder en Verzoener? Dan dat men alle vreugde en voorspoed onbekommerd van Hem

verwacht, wiens onuitsprekelijke liefde jegens ons zover gegaan is, dat Hij zijn eigen Zoon met gespaard heeft, maar Hem voor ons overgegeven heeft? Dan dat men in de vaste verwachting van de zaligheid en des eeuwigen levens berust, wanneer men bedenkt, dat Christus door de Vader gegeven is, in wie zulke schatten verborgen zijn? Hier leggen zij de hand op ons en schreeuwen, dat die zekerheid van vertrouwen niet vrij is van aanmatiging en inbeelding. Maar zoals wij ons niets van onszelf moeten inbeelden, moeten wij ons alles voorstellen van God. En wij worden om geen andere reden beroofd van ijdele roem, dan opdat wij leren roemen in de Heere. Wat zal ik nog verder zeggen? Doorloop, machtige Koning, alle delen onzer zaak en houd ons voor slechter dan welke soort van misdadigers Gij wilt, indien Gij niet duidelijk bevindt, dat wij hierom verdrukking en smaadheid lijden, omdat wij onze hoop stellen op de levende God (1 Tim. 4:10); omdat wij geloven, dat dit het eeuwige leven is, de enige waarachtige God te kennen en Jezus Christus, die Hij gezonden heeft (Joh. 17:3). Wegens deze hoop worden sommigen van ons met ketenen geboeid, sommigen met roeden geseld, sommigen ten spot rondgevoerd, sommigen verbannen, sommigen heftig gemarteld; sommigen ontkomen door de vlucht; allen worden wij door benardheid gedrukt door vreselijke vervloekingen vervloekt, door lasteringen verscheurd, op de onwaardigste wijzen behandeld.

Let nu ook eens op onze tegenstanders (ik bedoel de stand van de priesters, op wier wenken beschikking anderen ons hun vijandelijkheden bedrijven) en ga met mij even na door welk een hartstocht zij gedreven worden. Zij staan zich zelf en anderen gemakkelijk toe de ware godsdienst, die in de Schrift geleerd wordt en die onder allen voor vast behoorde gehouden te worden, niet te kennen, te veronachtzamen en te minachten; en zij menen dat het er weinig toe doet, wat een ieder denkt over God en Christus of niet denkt, mits hij maar met een omwonden geloof zoals zij het noemen, zijn verstand aan het oordeel van de Kerk onderwerpt. En het maakt op hen geen grote indruk, wanneer het geschiedt, dat Gods eer door openlijke Godslastering bezoedeld wordt, mits maar niemand tegen het primaat van de apostolische stoel en het gezag van de heilige moederkerk de vinger opheft. Waarom strijden ze dan met zulk een wreedheid en bitterheid voor de mis, het vagevuur, bedevaarten en dergelijke onbenulligheden, zodat ze zeggen, dat zonder een zeer onomwonden geloof, om het zo te noemen, in die dingen de godvruchtigheid niet staande kan blijven, hoewel ze toch niet kunnen bewijzen, dat een van die dingen uit Gods Woord is? Waarom anders dan omdat de buik hun God is, en de keuken hun godsdienst: en wanneer die weggenomen zouden zijn, geloven ze, dat ze niet alleen geen Christenen, maar zelfs geen mensen meer zouden zijn. Want ofschoon sommigen zich in overdaad te goed doen, anderen van schrale korstjes leven, zo leven ze toch allen uit dezelfde pot, die zonder die brandstoffen niet alleen koud zou worden, maar geheel en al zou bevriezen. Daarom wie van hen het meest bekommerd is voor zijn buik die wordt bevonden de krachtigste strijder voor zijn geloof te zijn. Kortom zij leggen zich allen zonder uitzondering hierop toe: of dat ze hun rijk in stand houden, of dat ze hun buik gevuld houden; niemand geeft ook maar het geringste blijk van oprechte ijver. Maar toch houden ze ook niet zo op onze leer aan te vallen en op alle mogelijke manieren te beschuldigen en te belasteren, om haar gehaat of verdacht te maken. Zij noemen haar een nieuwe en eerst kort geleden ontstane leer; zij honen haar als twijfelachtig en onzeker; zij vragen door welke wonderen ze bevestigd is, zij vragen of het recht is, dat zij zich handhaaft tegenover de eenparige mening van zoveel heilige vaders en tegen de overoude gewoonte; zij dringen er op aan, dat wij erkennen dat zij scheurmakend is, daar zij tegen de kerk de strijd aanbindt; of dat de kerk vele eeuwen dood geweest is, in welke iets dergelijks niet gehoord is.

Ten slotte zeggen zij, dat zij niet veel bewijzen nodig hebben, want dat men uit de vruchten kan oordelen, hoe ze is, daar ze een zo grote hoop van sekten, zoveel opstandige woelingen, zo grote

ongebondenheid van boosheden heeft voortgebracht. Voorzeker, het valt hun zeer gemakkelijk bij de lichtgelovige en onkundige massa de zaak, die van hulp verlaten is, te honen.

Maar indien ook wij, op onze beurt, de gelegenheid kregen om te spreken, zou waarlijk die felheid wel bekoelen, waar mede zij zo met volle mond en even ongebreideld als ongestraft tegen ons schuimbekken. In de eerste plaats, dat ze het een nieuwe leer noemen, daarin zijn ze geweldig onrechtvaardig tegenover God, wiens Heilig Woord niet verdiende van nieuwheid beschuldigd te worden. Ik twijfel er allermint aan, dat ze voor hen nieuw is, voor wie ook Christus nieuw is en het evangelie nieuw is; maar zij, die weten, dat de prediking van Paulus, dat Jezus Christus gestorven is om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking (Rom. 4:25), oud is, zullen bij ons niets nieuws aantreffen. Dat deze leer lange tijd onbekend en begraven geweest is, is de schuld van de menselijke goddeloosheid; daar ze nu door Gods goedertierenheid ons weergegeven wordt, moest ze tenminste in eer hersteld worden en haar ouderdom terugkrijgen. Uit dezelfde bron van de onwetendheid komt het voort, dat ze haar voor twijfelachtig en onzeker houden. Dit is het waarlijk, wat de Heere door zijn. profeet klaagt (Jes. 1:3), dat een os zijn bezitter kent en een ezel de krib zijner Heeren; maar dat Hij niet gekend wordt door zijn volk. Maar hoezeer zij ook de spot drijven met haar onzekerheid: indien ze hun eigen leer met hun eigen bloed en verlies huns levens moesten bezegelen, dan zou men kunnen zien, hoe hoog die door hen geschat wordt. Met ons geloofs vertrouwen staat het geheel anders, dat niet huivert voor de verschrikkingen des doods, ja zelfs niet voor de rechterstoel Gods. Dat ze wondertekenen van ons eisen, daarin handelen ze slecht. Want wij smeden niet een of ander nieuw evangelie, maar wij behouden juist dat evangelie, tot het bevestigen van welks waarheid alle wondertekenen dienen, welke Christus en de apostelen ooit gedaan hebben.

Maar, kan men zeggen, zij hebben dit bijzondere op ons voor, dat ze door tot op deze dag voortdurende wondertekenen hun geloof kunnen bevestigen. Ja veeleer beroepen zij zich op wonderen, die een overigens gerust gemoed aan het wankelen kunnen brengen, zo flauw en belachelijk, of ijdel en leugenachtig zijn ze. En toch, ook al waren die nog zo wonderbaarlijk, behoorden ze geen gewicht in de schaal te leggen tegen de waarheid Gods, daar de naam Gods overal en altijd geheiligd moet worden, hetzij door wonderen, hetzij door de natuurlijke orde van de dingen. De schijn kon misschien schitterender zijn, indien de Schrift ons niet onderwees aangaande de bedoeling en het wettelijk gebruik van de wondertekenen. Want Markus (Marc. 16:20) leert, dat de tekenen, die volgden op de prediking van de apostelen, gegeven zijn tot bevestiging daarvan. Zo verhaalt ook Lukas (Hand. 14:3), dat de Heere getuigenis gaf aan het woord zijner genade, toen er tekenen en wonderen geschieden door de handen van de apostelen. En daarmee stemt geheel overeen het woord van de apostel (Hebr. 2:4), dat de zaligheid, nadat het evangelie verkondigd was, bevestigd is, God mede getuigende door tekenen en wonderen en menigerlei krachten. Zullen wij dan de wondertekenen, waarvan we horen, dat ze bezegelingen des evangelies zijn, aanwenden om het geloof aan het evangelie neer te halen? En zullen wij ze, daar ze bestemd waren om slechts de waarheid te bezegelen, gebruiken om leugens te bevestigen? Daarom moet de leer, van welke de evangelist zegt, dat ze voorgaat, in de eerste plaats onderzocht en nagespeurd worden. En wanneer zij goed bevonden is, dan eerst mag ze terecht haar bevestiging ontleenen aan de wonderen. Van de ware leer nu is volgens getuigenis van Christus dit het kenmerk, dat ze zich richt niet op het zoeken van de eer van de mensen, maar van Gods eer. (Joh. 7:18) (Joh. 7:50). Daar Christus verzekert, dat dit de beproeving van de leer is, worden verkeerdelijk voor wonderen gehouden, die op een ander doel betrokken worden dan tot verheerlijking van de naam des enigen Gods. En het past ons te

bedenken, dat ook satan zijn wondertekenen heeft, die, ofschoon ze meer tovenarijen zijn dan ware krachten, toch van die aard zijn, dat ze onverstandigen en onkundigen bedriegen. Waarzeggers en tovenaars zijn altijd beroemd geweest door hun wonderen; de afgodendienst is door verbazingwekkende wonderen gevoed; maar toch bewijzen die voor ons niet de juistheid van de superstitie van de waarzeggers en afgodendienaars. En met deze stormram beukten oudtijds de Donatisten de eenvoudigheid des volks, dat ze sterk waren in wondertekenen. Wij antwoorden dus nu onze tegenstanders hetzelfde, wat toen Augustinus 1) tot de Donatisten zeide, dat de Heere tegen die wonderdoeners ons gewaarschuwd heeft, toen Hij voorzei (Matth. 24:24), dat er valse profeten zouden komen, die met bedrieglijke tekenen en verschillende wonderdaden de uitverkorenen, als het mogelijk was, tot dwaling zouden verleiden. En Paulus heeft ons vermaand (2 Thess. 2:9), dat het rijk van de antichrist zou wezen in alle kracht, en tekenen en wonderdaden van de leugen. Maar deze wonderen, zo zeggen ze, geschieden niet door afgoden, niet door kwaaddoeners, niet door valse profeten, maar door heiligen. Alsof wij niet wisten, dat dit de methode van satan is, zichzelf te veranderen in een engel des lichts (2 Kor. 11:14). De Egyptenaars hebben oudtijds Jeremia, die in hun land begraven was, met offers en andere goddelijke eerbewijzen geëerd 2), Misbruikten zij zo niet de heilige profeet Gods tot afgodendienst? En toch kwamen ze door zulk een verering van het graf tot de opvatting, dat de genezing van de beet van een slang het rechtmatige loon van die verering was. Wat zullen wij anders zeggen, dan dat dit de rechtvaardige straf Gods geweest is en altijd zijn zal, hun, die de liefde tot de waarheid niet hebben aangenomen, te zenden de krachtige werking van de dwaling, dat zij de leugen zouden geloven (2 Thess. 2:11)? Wondertekenen ontbreken ons dus allerminst en dat wel gewisse en die aan geen spot onderhevig zijn. Maar de tekenen, waarop zij zich herroepen, zijn loutere begoochelingen van satan, daar zij het volk van de ware dienst zijns Gods wegvoeren tot ijdelheid. Bovendien stellen ze lasterlijk de vaders tegenover ons (ik bedoel de oude schrijvers, die nog in een betere tijd leefden) alsof ze die hadden als begunstigers van hun Goddeloosheid. Indien de strijd beslecht moest worden door het gezag van die vaders, dan zou het beste deel van de overwinning (om zeer bescheiden te spreken) naar ons overhellen. Maar, dewijl door die vaders veel voortreffelijke en wijze dingen geschreven zijn, in enkele zaken hun echter overkomen is, wat mensen pleegt te overkomen, aanbidden die zogenaamde vrome zonen, handig als ze zijn van verstand, oordeel en geest, alleen hun mishagen en dwalingen; wat goed gezegd is, merken ze niet op, of ze veinzen het niet op te merken, of ze verdraaien het: zodat men zou zeggen, dat hun grootste zorg geweest is in goud naar drek te zoeken. Dan gaan ze ons te lijf met groot geschreeuw, als waren we verachters en tegenstanders van de vaders. Maar het is er zover vandaan, dat wij hen verachten, dat als het paste in het kader van mijn opzet, ik zonder enige moeite het beste deel van wat tegenwoordig door ons gezegd wordt, met hun getuigenissen zou kunnen bewijzen. Maar wij houden ons met hun geschriften zo bezig, dat wij ons steeds herinneren, dat alles het onze is, om ons te dienen en niet om over ons te heersen, doch dat wij in Christus alleen zijn, aan wie men in alles, zonder uitzondering gehoorzamen moet (1 Kor. 3:21). Wie dit onderscheid niet vasthoudt, zal in de godsdienst geen vastheid hebben. Want veel is er, dat die heilige mannen niet geweten hebben; dikwijls zijn zij het onder elkander oneens, somtijds zijn zij ook met zichzelf in strijd. Niet zonder oorzaak, zeggen zij, worden wij door Salomo vermaand de oude palen, die onze vaders gezet hebben, niet te overschrijden (Spr. 22:18). Maar de regel in de grenspalen van de akkers en in de gehoorzaamheid des geloofs is niet dezelfde; want het geloof moet zo toegerust zijn, dat men zijn volk en zijns vaders huis vergeet (Ps. 45:11). Indien ze zo'n lust hebben in allegorisering, waarom leggen ze het dan niet zo uit, dat eerder dan anderen de apostelen de vaders zijn, wier voorgeschreven grenspalen men niet mag wegnemen? Want zo heeft Hieronymus het uitgelegd, wiens woorden zij in hun canones opgenomen hebben. En

indien zij willen, dat de palen van hen, die zij bedoelen, blijven staan, waarom overschrijden zij ze dan zelf zo vrijelijk, zo dikwijls als het hun lust? Het was een van de vaders, die zeide 3), dat onze God niet eet en drinkt en dus geen bekers en schotels nodig heeft; en een ander, die zeide 4), dat de sacramenten niet vragen om goud, en dat met door het goud aangenaam is, wat niet met goud gekocht wordt. Ze overschrijden dus de grens, wanneer zij in hun ceremoniën zo groot behagen scheppen in goud, zilver, ivoor, marmer, gesteenten en zijden stoffen, en menen, dat God niet naar behoren gediend wordt, wanneer niet alles overvloeit van uitgelezen schittering of liever van dwaze weelde. Een vader was het, die zeide 5), dat hij daarom vrij vlees at op de dag, waarop anderen zich daarvan onthielden, omdat hij een Christen was. Dus overtreden zij de grenzen wanneer ze een ziel in de ban doen, die in de veertigdaagse vasten vlees gegeten heeft. Het waren vaders, van wie de een zeide 6), dat een monnik, die met zijn handen niet werkt, gelijk geacht moet worden aan een geweldpleger, of indien ge wilt een struik rover, de ander 7), dat het de monniken niet geoorloofd is van het goed van een ander te leven, ook al bevinden ze zich voortdurend in overdenkingen, gebeden en studiën. Ook deze grens hebben zij overschreden, toen ze de luie en omvangrijke buiken van de monniken in bordelen en hoerenhuizen geplaatst hebben (namelijk in hun kloosters) om zich met de goederen van een ander vet te mesten. Een vader was het, die zeide 8), dat het een verschrikkelijke gruwel is in de kerken van de Christenen een geschilderde afbeelding te zien van Christus of van een of andere heilige. En dit is niet door de stem van één man uitgesproken, maar ook door een kerkelijk concilie besloten 9), dat wat vereerd wordt niet aan de wanden mag worden geschilderd. Het is er zeer ver vandaan, dat ze zich binnen deze grenzen houden, daar ze geen hoek vrij laten van afbeeldingen. Een andere vader 10) ried aan, dat wanneer we door de begrafenis de laatste eer aan de doden hebben bewezen, we hen verder zullen laten rusten. Deze grenzen verbreken zij, wanneer zij een voortdurende bezorgdheid voor de doden inboezemen. Het was een van de vaders, die betuigt 11), dat de substantie van het brood en de wijn in het Avondmaal bij de voortduur zo blijft, gelijk in de Heere Christus blijft de substantie en de natuur des mensen, verbonden met de Goddelijke natuur. Dus gaan zij de grens te buiten, de voorgeven, dat wanneer de woorden des Heeren uitgesproken zijn, de substantie van brood en wijn ophoudt, om over te gaan in het lichaam en bloed van Christus. Het waren vaders 12), die gelijk ze aan de ganse kerk slechts één Avondmaal bedienden en gelijk ze de misdadigen en bozen daarvan afhielden, zo ook zeer ernstig veroordeelden allen die, hoewel aanwezig, aan het Avondmaal geen deel namen. Hoe ver hebben zij deze grenzen verlegd, daar ze niet slechts de kerken, maar ook de particuliere huizen met hun missen vervullen, een ieder toelaten om die bij te wonen en een ieder des te liever naarmate hij kwistiger geld telt, ook al is hij onrein en misdadig; tot het geloof in Christus en de gelovige gemeenschap van de sacramenten nodigen zij niemand, maar veeleer verkopen zij hun eigen werk voor de genade en de verdienste van Christus.

Het waren vaders 13), van wie de een verordende, dat men van het heilige Avondmaal van Christus geheel zou weren degenen, die met deelname aan het ene deel tevreden, zich van het andere onthielden; en de ander er krachtig voor strijdt, dat men aan het Christenvolk niet het bloed van zijn Heer mag onthouden, voor wiens belijdenis het 't bevel krijgt zijn eigen bloed te vergieten. Ook deze grenzen hebben ze weggenomen, toen ze door een onschendbare wet juist dat hebben bevolen, wat de eerstgenoemde vader met de ban strafte, en de laatstgenoemde met krachtige redenen afkeurde. Het was een vader 14), die verzekerde, dat het roekeloosheid was, omtrent een duistere zaak een beslissing te nemen naar een van beide zijden, zonder heldere en duidelijke getuigenissen van de Schrift. Deze grens hebben zij vergeten, toen ze zoveel besluiten, zoveel regelen, zoveel meester-bepalingen zonder enig woord Gods hebben vastgesteld. Het was een vader 15), die aan Montanus onder andere ketterijen verweten heeft, dat hij het eerst de

wetten van het vasten had opgelegd. Ook deze grens zijn zij ver te buiten gegaan, daar zij het vasten met zeer strenge wetten hebben geregeld. Het was een vader 16), die zei, dat de dienaren van de kerk het huwelijk niet verboden moest worden; de gemeenschap met zijn eigen vrouw noemde hij kuisheid. En het waren vaders, die ingestemd hebben met zijn uitspraak. Deze grenzen zijn zij te buiten gegaan, door dat ze hun priesters gestreng de ongehuwde staat hebben bevolen. Het was een vader 17), die oordeelde, dat men alleen Christus moet horen, van wie gezegd is: Hoort Hem, en dat men niet moet letten op wat anderen voor ons gezegd of gedaan hebben, maar wat Christus bevolen heeft, die de eerste van allen is. Deze grens stellen zij zichzelf niet en staan niet toe, dat anderen die zichzelf stellen, wanneer ze liever en over zichzelf en over anderen alle mogelijke andere meesters plaatsen dan Christus. Het was een vader 18), die beweerde, dat de kerk zich niet boven Christus moet stellen, omdat Hij altijd waarachtig oordeelt, maar de kerkelijke rechters, daar ze mensen zijn, zich zeer vaak vergissen. Ook deze grens hebben ze doorbroken en ze aarzelen niet te verzekeren, dat het ganse gezag van de Schrift afhangt van het oordeel van de kerk. Alle vaders hebben het eenparig verfoeid en eenstemmig vervloekt, dat Gods heilig Woord door de spitsvondig heden van de drogredenaars werd verontreinigd en in de twisten van de twistredenaars betrokken werd. Houden zij zich binnen die grenzen, terwijl ze in hun leven niets anders bewerkstelligen dan de eenvoudigheid van de Schrift te verduisteren en te verwarren door hun eindeloze twisten en meer dan spitsvondige woordgevechten? Zodat, wanneer de vaders nu opstonden en die soort van strijdkunst hoorden, welke zij bespiegelende Godgeleerdheid noemen, ze niets minder zouden geloven, dan dat er geredeneerd werd over God.

Maar mijn woorden zouden zich verder dan behoorlijk is uitstrekken, als ik wilde nagaan, hoe brutaal zij het juk van de vaders, wier gehoorzame zonen zij willen schijnen, van zich werpen. Waarlijk de maanden en de jaren zouden me ontbreken. En zij zijn zo hopeloos en jammerlijk onbeschaamd, dat ze ons durven verwijten, dat we niet aarzelen de oude grenzen te overschrijden. Verder, dat ze ons roepen tot wat gewoonte was, daarmee bereiken zij niets. Want het zou ons zeer kwalijk gaan, wanneer we moesten wijken voor de gewoonte. Voorzeker, indien de oordelen van de mensen juist waren, zou men de gewoonte bij de goeden moeten zoeken. Maar meermalen gebeurt het, dat het geheel anders gaat. Want wat men door velen ziet doen, krijgt weldra een recht van gewoonte. En toch ternauwernood is het met de menselijke zaken zo goed gegaan, dat het betere aan de meerderheid behaagde. Zo is dan uit de persoonlijke fouten van velen zeer dikwijls een openbare dwaling ontstaan, of liever een gemeenschappelijk instemmen met die fouten: en die willen die brave mensen nu als een wet beschouwen. Zij, die ogen hebben, zien, dat meer dan één zee van boosheden de aarde overstroomd heeft, dat vele dodelijke pestilentiën haar hebben aangetast, dat alles tot de ondergang neigt: zodat men óf aan de redding van de menselijke zaken geheel moet wanhopen, of aan de zo grote boosheden de hand geslagen moet worden of liever hun geweld moet worden aangedaan. En toch wordt het geneesmiddel afgewezen, om geen andere reden dan omdat we reeds zolang aan de boosheden gewoon zijn 19). Mocht al in de samenleving van de mensen een openbare dwaling haar plaats hebben: in het koninkrijk Gods echter moet alleen zijn eeuwige waarheid gehoord en opgemerkt worden, aan welke door geen enkele reeks van jaren, geen enkele gewoonte, geen enkele samenspanning iets kan worden voorgeschreven. Zo leerde eens Jesaja ([Jes. 8:12](#)) de uitverkorenen Gods, Dat zij niet moesten zeggen: een verbintenis, van alles, waar het volk van zei: het is een verbintenis; dat wil zeggen, dat ze zich niet zouden aansluiten bij de goddeloze eenstemmigheid des volks, en niet zouden vrezen en angstig zijn voor zijn vrees, maar veeleer de Heere van de heirscharen zouden heiligen en dat Hij hun vrees en angst zijn. Laat hen dus, ons zoveel voorbeelden als zij willen uit vroegere en tegenwoordige tijden

voor de voeten werpen: wanneer wij de Heere van de heirscharen heiligen, zullen wij niet zeer verschrikt worden. Want indien ook al vele eeuwen samengestemd hebben tot een gelijke goddeloosheid, Hij is krachtig, om wraak te doen tot in het derde en vierde geslacht; of ook al de gehele wereld tegelijkertijd saamspant tot dezelfde boosheid: Hij heeft ons door ervaring geleerd, wat de afloop is van hen, die met menigte zondigen, toen Hij het ganse menselijk geslacht vernietigd heeft, waarbij Noach met zijn klein gezin behouden is, om door het geloof van hem alleen de gehele wereld te veroordelen (Hebr. 11:7). Kortom de slechte gewoonte is niet anders dan een algemene pestilentie, in welke niet minder omkomen zij, die onder de grote menigte vallen. Hierbij behoorde men te overwegen, wat Cyprianus ergens zegt (20), dat degenen, die in onwetendheid zondigen, ofschoon ze zich niet aan alle schuld kunnen onttrekken, toch in zeker opzicht verontschuldigbaar kunnen schijnen; dat echter zij, die hardnekkig de hun door Gods weldaad aangeboden waarheid versmaden, niets hebben, dat ze als voorwendsel zouden kunnen gebruiken. Zij brengen ons met hun andere bewijsgrond niet zo in het nauw, dat zij ons er toe brengen te erkennen, óf dat de kerk enige tijd lang dood geweest is, óf dat wij nu tegen de kerk strijden. Voorwaar, de kerk van Christus heeft geleefd en zij zal leven, zolang Christus zal heersen aan de rechterhand des Vaders door wiens hand zij geschraagd wordt, door wiens steun zij verdedigd wordt, door wiens kracht zij ongedeerd onderhouden wordt. Want Hij zal ongetwijfeld volbrengen, wat Hij eenmaal op zich genomen heeft, namelijk, dat Hij bij de zijnen zal zijn tot aan de voleinding van de wereld (Matth. 28:20). Tegen haar gaat nu onze strijd niet, dewijl wij immers de ene God en Christus de Heere in eenstemmigheid, met het ganse volk van de gelovigen, eren en aanbidden, zoals Hij altijd door alle vromen aanbeden is. Maar zijzelf dwalen niet weinig van de waarheid af, wanneer ze geen andere kerk erkennen, dan die zij met hun eigen ogen thans aanschouwen, en haar binnen die grenzen pogen te sluiten, binnen welke ze geenszins ingesloten is. Dit zijn de hoofdpunten, waarover ons geschil loopt: ten eerste, dat zij beweren, dat de gestalte van de kerk altijd zich vertoont en zichtbaar is, en ten tweede, dat zij deze gestalte stellen in de stoel van de Roomse kerk en in de orde van haar prelaten.

Wij daarentegen beweren, dat de kerk ook zonder dat haar gestalte zich vertoont, kan bestaan en dat haar gestalte niet door die uiterlijke glans, die zij zo dwaas bewonderen, maar door iets geheel anders gekenmerkt wordt namelijk door de zuivere prediking van Gods Woord en de wettelijke bediening van de sacramenten. Zij morren, wanneer de kerk niet altijd met de vinger wordt aangewezen. Maar hoe dikwijls is het gebeurd, dat ze onder het Joodse volk zo misvormd werd, dat geen gedaante overbleef? Welke gestalte denken we, dat nog geschitterd heeft, toen Elia klaagde, dat hij alleen over was (1 Kon. 19:11)? Hoe lang is ze na de komst van Christus zonder gestalte verborgen geweest? Hoe dikwijls Is zo sinds die tijd door oorlogen, oproeren en ketterijen zo onderdrukt geweest, dat zij nergens zichtbaar was? Indien zij in die tijd geleefd hadden, zouden zij dan wel geloofd hebben, dat er een kerk was? Maar Elia heeft gehoord, dat zeventuizend mannen over waren, die de knie voor Baäl niet gebogen hadden. En het behoeft voor ons niet twijfelachtig te zijn, dat Christus altijd op aarde geregeerd heeft, sinds Hij ten hemel gevaren is. Maar indien de vromen toen met hun ogen een waarneembare gestalte gezocht hadden, zouden ze dan niet terstond de moed hebben laten zinken? En voorzeker, Hilarius hield dit reeds in zijn tijd voor een zeer grote fout, dat ze, vervuld van een dwaze bewondering voor de bisschoppelijke waardigheid, de dodelijke adder niet merkten, die achter dat masker school. Want hij spreekt aldus (21): "Eén ding vermaan ik u, hoedt u voor de antichrist; want ten onrechte heeft u de liefde tot de muren bevangen; ten onrechte verbindt gij het woord vrede aan hen: is het twijfelachtig, dat de antichrist in hen zal zetelen? De bergen, de bossen, de wateren, de kerkers en de holen beschouw ik als veiliger, want daarin verbleven de

profeten of waren ze verzonken, toen ze profeteerden". Wat echter vereert de wereld tegenwoordig in haar gehoornde bisschoppen dan dat ze hen voor heilige leiders van de godsdienst houdt, die ze in vermaarde steden ziet zetelen? Weg dan met zulk een dwaze achting. Laten wij dit liever aan de Heere overlaten, dat Hij, daar Hij zelf alleen weet, wie de zijnen zijn (2 Tim. 2:19) somtijds ook aan zijn kerk de uiterlijke bekendheid van voor de ogen van de mensen wegneemt. Dit is erken het, een verschrikkelijke straf Gods over de aarde, maar wanneer de goddeloosheid van de mensen, die verdient, waarom doen wij dan ons best om ons tegen die wraak Gods te verzetten? Zo heeft de Heere in de voorgaande eeuwen de ondankbaarheid van de mensen gestraft. Want omdat zij zijn waarheid niet wilden gehoorzamen, en zijn licht uit doofden, heeft Hij toegelaten, dat zij, verblind van verstand door ongerijmde leugens misleid en in diepe duisternis gedompeld werden, zodat geen gestalte van de ware kerk bleef bestaan. Intussen echter heeft Hij de zijnen, die verstrooid waren en temidden van de dwalingen schuil gingen, van het verderf behouden. En dat is geen wonder: want Hij heeft geleerd hen te behouden ook in de verwarring zelfs van Babylon en in de vlam van de brandende oven. Dat zij echter willen, dat de gedaante van de kerk beoordeeld wordt naar ik weet niet welke ijdele praal: hoe gevaarlijk dat is, zal ik meer aanwijzen dan uiteenzetten, om mijn woorden niet tot in het oneindige te rekken.

De priester, zeggen ze, die op de apostolische stoel zetelt, en de bisschoppen, die door hem gezalfd en gewijd zijn, indien ze maar met mijter en staf getekend zijn, stellen de kerk voor ogen en mochten voor de kerk gehouden worden: en daarom kunnen ze ook niet dwalen. Hoe dat? Omdat ze herders van de kerk zijn en aan de Heere geheiligd. En waren Aäron en de overige ambtsdragers van Israël geen herders? Maar Aäron en zijn zonen hebben toch ook, nadat ze reeds tot priesters aangewezen waren, gedwaald, toen ze het kalf maakten. Waarom zouden volgens deze redenering de vierhonderd profeten, die Achab bedrogen, de kerk niet voor ogen gesteld hebben? Maar de kerk stond aan de zijde van Micha, die wel alleen was en verachtelijk, maar uit wiens mond de waarheid voortkwam (1 Kon. 22:8) e.v.. Droegen ook niet de profeten de naam van de kerk en vertoonden zij niet haar gedaante, toen ze als één man tegen Jeremia op stonden, en dreigend verkondigden, dat het onmogelijk was, dat de wet zou vergaan van de priester, de raad van de wijze, het woord van de profeet (Jer. 18:18)? Tegen het ganse geslacht van de profeten wordt alleen Jeremia gezonden, om van 's Heeren wege te verkondigen, dat de wet zou vergaan van de priester, de raad van de wijze, het woord van de profeet (Jer. 4:9). Schitterde er ook niet zulk een glans in dat concilie, hetwelk de overpriesters, schriftgeleerden en Farizeeën bijeenbrachten, toen zij wilden beraadslagen over het doden van Christus (Joh. 12:10)? Laat hen nu gaan en blijven vasthouden aan het uiterlijke masker, om Christus en alle profeten Gods te maken tot scheurmakers en daarentegen satans dienaren tot werk tuigen van de Heilige Geest! Indien zij naar hun beste weten spreken, laat hen dan mij te goeder trouw antwoorden, waar ter wereld, naar hun mening, de kerk haar zetel heeft, sinds volgens het besluit van het concilie te Bazel Eugenius afgezet en van de pauselijke waardigheid vervallen verklaard is, en in zijn plaats Amedaeus gekozen is? Ze kunnen, ook al zouden ze barsten van spijt, niet ontkennen, dat het concilie, voorzover de uiterlijke plechtigheden aangaat, wettig geweest is en niet slechts door één paus, maar door twee uitgeschreven is. Eugenius is daar veroordeeld wegens scheurmakerij, rebellie en hardnekkigheid met de ganse bende van kardinalen en bisschoppen, die met hem de ontbinding van het concilie poogden te bewerken. Later echter is hij door de gunst van vorsten ondersteund en heeft de pauselijke waardigheid weer geheel teruggekregen. Die verkiezing van Amedaeus, die op gezag van de algemene en heilige synode volgens de gebruikelijke ceremoniën had plaats gehad, is in rook vervlogen; behalve dat hij, evenals een blaffende hond met een stuk brood, dat men hem in de bek werpt

met een kardinaalshoed gepaaid is. Uit de schoot van die ketters, rebellen en hardnekkigen zijn voortgekomen alle pausen, kardinaals, bisschoppen, abten en priesters, die er geweest zijn. Hier moeten zij zich wel gevangen geven. Want aan welk van beide delen zullen zij de naam van kerk toekennen? Zullen zij loochenen, dat het een algemeen concilie geweest is, waaraan, wat de uiterlijke majesteit betreft, niets ontbrak? Immers het is door twee bullen plechtig uitgeschreven, onder voorzitterschap van de legaat van de Roomse stoel gewijd, in alle opzichten naar de orde goed ingericht, en heeft altijd, tot het einde toe, in dezelfde waardigheid volhard. Zullen zij erkennen dat Eugenius met zijn ganse schare een ketter was, door wie ze allen gewijd zijn? Dus, of ze moeten de gestalte van de kerk anders omschrijven, of ze zullen allen zonder uitzondering door ons voor ketters gehouden worden, die willens en wetens door ketters geordend zijn. En indien nooit te voren ervaren was dat de kerk niet gebonden is aan uiterlijke praal, kunnen zij ons tot een voldoende bewijs zijn, die onder de schone naam van kerk zich zo lange tijd hoogmoedig bij de wereld hebben aangetreden, hoewel ze toch verderfelijke pestilentiën van de kerk waren. Ik spreek niet over hun zeden en die verschrikkelijke misdaden, waarvan hun ganse leven vol is: daar ze zeggen, dat ze Farizeeën zijn, naar wie men wel moet horen, maar die men niet moet navolgen. Maar indien Gij aan het lezen van onze werken een weinig van Uw vrije tijd wijdt, zult Gij duidelijk leren inzien, dat juist die leer zelf, aan welke zij zeggen, dat het te danken is, dat zij de kerk zijn, een verderfelijke zielenmoordery is, een brandfakkel, een ondergang en verderving van de kerk. En eindelijk, zij handelen gans niet zuiver, wanneer ze hatelijk vermelden, hoe grote beroerten, opschuddingen en twisten de prediking van onze leer met zich gebracht heeft en welke vruchten zij nu in velen draagt. Want de schuld van deze rampen wordt ten onrechte op haar geschoven, terwijl ze aan de boosaardigheid van satan behoorde te worden toegeschreven. Dit is als het ware onafgebroken verbonden aan het Woord Gods, dat nooit, wanneer het te voorschijn komt, satan rustig blijft en slaapt. Dit is een zeer vast en bovenal vertrouwenswaard merkteken, waardoor het zich onderscheidt van valse leringen, die zich gemakkelijk kenbaar maken, doordat ze door allen met welwillende oren worden aangenomen en onder toejuiching van de wereld worden aangehoord. Zo waren enige eeuwen geleden, gedurende welke alles in diepe duisternis gedompeld was, bijna alle mensen deze heer van de wereld tot spel en spot en evenals een Sardanapalus lag hij in diepe vrede terneer en vermaakte hij zich. Want wat zou hij anders hebben moeten doen dan lachen en zich vermoeien, daar het bezit van zijn rijk rustig en ongestoord was? Evenwel, toen het licht, van boven schijnende, zijn duisternis een weinig verdreef, en toen die Sterke zijn rijk in beroering bracht en verstoorde, toen begon hij zijn gewone traagheid af te schudden en naar de wapenen te grijpen. En eerst riep hij de krijgsbenden van de mensen op, om daardoor de aanlichtende waarheid gewelddadig te onderdrukken. En toen hij daardoor niets bereikte, wendde hij zich tot hinderlagen en wekte door zijn Wederdopers en ander dergelijk boos gespuis onenigheden en twisten over de leerstellingen op, om haar daardoor te verduisteren en eindelijk ook uit te blussen. En nu gaat hij nog steeds door haar door die beide middelen aan te tasten. Immers hij tracht door het geweld en de macht van de mensen dat ware zaad uit te rukken en door zijn onkruid, voor zoveel hij kan, te verstikken, opdat het niet groeie en vrucht drage. Maar dat al tevergeefs, wanneer wij luisteren naar de vermaning des Heeren, die lang te voren ons zijn kunstgrepen geopenbaard heeft, opdat hij ons niet onverhoeds zou vangen en die ons tegen al zijn listen met genoegzaam krachtige hulp gewapend heeft. Overigens, van welk een kwaadaardigheid getuigt het, juist op Gods Woord de blaam te werpen van de beroerten, die de goddelozen en de oproerigen, of van de sekten, die de bedriegers daartegen verwekken?

Toch is dat niet zonder vroeger voorbeeld. Men vroeg Elia, of hij het niet was, die Israël beroerde. Christus werd door de Joden als een oproermaker beschouwd. De apostelen werden beschuldigd van volksopruiming. Wat doen zij anders, die tegenwoordig alle beroeringen, opschuddingen en twisten, die tegen ons opborrelen, ons toerekenen? Wat echter dezulken geantwoord moet worden, heeft ons Elia geleerd, namelijk, dat wij het niet zijn, die dwalingen uitstrooien of opschuddingen verwekken, maar zij zelf, die strijden tegen Gods kracht. Maar gelijk dat ene voldoende is om hun vermetelheid te knotten, zo moet men aan de andere zijde de zwakheid van anderen tegemoet komen, die zoals niet zelden gebeurt, door dergelijke bezwaren ontroerd en onthutst, aan het wankelen geraten. Zij echter moeten, opdat ze door die ontsteltenis niet bezwijken en van hun stuk gebracht worden, weten, dat de apostelen in hun tijd hetzelfde ervaren hebben, wat ons nu overkomt.

Het waren ongeleerde en onvaste mensen, die tot hun eigen verderf verdraaiden, wat door Paulus van Godswege geschreven was, zoals Petrus zegt (2 Petrus 3:16). Het waren verachters van God, die, toen ze hoorden, dat de zonde overvloedig was geworden, opdat de genade te meerder zou worden, terstond daartegen in brachten: wij zullen blijven in de zonde, opdat de genade te meerder worde; toen zij hoorden, dat de gelovigen niet onder de wet zijn, zeiden ze terstond daartegen in: wij zullen zondigen, omdat wij niet zijn onder de wet, maar onder de genade (Rom. 6:1), (Rom. 6:15). Er waren mensen, die hem ervan beschuldigden, dat hij aanspoorde tot het doen van kwaad. Er drongen veel valse apostelen binnen om de kerk(n) te vernielen, die hij zelf gesticht had. Sommigen predikten het evangelie door nijd en twist en niet zuiver, in hun boosaardigheid beogende aan zijn banden verdrukking toe te brengen (Fil. 1:15). In sommige plaatsen had het evangelie niet veel voortgang. Allen zochten het hunne en niet wat van Jezus Christus was. Anderen keerden terug, als honden tot hun uitbraaksel en varkens tot de wenteling in het slijk. Zeer velen misbruikten de vrijheid des geestes tot ongebondenheid des vleses. Velen drongen binnen als broeders, van wie later de vromen gevaren dreigden. Onder de broederen zelf rezen verschillende twistingen op. Wat moesten de apostelen thans doen? Moest soms een tijdlang verborgen of liever geheel opgegeven en verlaten worden dat evangelie, waarvan ze zagen, dat het een kweekplaats van zoveel twisten was en dat het stof bood tot zoveel gevaren en gelegenheid tot zoveel ergernissen? Maar in dergelijke benauwdheden kwam hun te binnen, dat Christus was een steen des aanstoots en een rots van de ergernis, gezet tot een val en opstanding van velen, en tot een teken, dat weersproken zou worden (Luc. 2:34). En met dit vertrouwen gewapend gingen zij onverschrokken voort door alle gevaren van beroerten en ergernissen. Door dezelfde overweging moeten ook wij ons laten steunen, daar Paulus getuigt, dat het evangelie onafgebroken hierdoor vergezeld wordt, dat het een reuk des doods is ten dode degenen, die verloren gaan (2 Kor. 2:16), ofschoon het voor ons veeleer hiertoe bestemd was, dat het zou zijn een reuk des levens ten leven en een kracht Gods ter zaligheid van hen, die geloven. En dit zouden ook wij zeker ondervinden, indien wij niet door onze ondankbaarheid deze zo bijzondere weldaad Gods bedierven en tot onze ondergang keerden, terwijl ze ons enig redmiddel tot zaligheid had behoren te zijn. Maar ik wend mij weerom tot U, Sire. Laat U niet bewegen door die ijdele aanklachten, waardoor onze tegenstanders U schrik pogen aan te jagen: namelijk, dat door dit nieuwe evangelie (want zo noemen zij het) niets anders nagejaagd en gezocht wordt dan een gelegenheid tot beroerten en een straffeloze vrijheid tot alle mogelijke misslagen. Want onze God is niet een verwekker van verdeeldheid, maar van vrede; en Gods Zoon is niet een dienaar van de zonde, wijl Hij gekomen is om de werken des duivels te verstrooien. En wij worden ten onrechte van van de gelijke begeerten beschuldigd, waarvan we nooit de allerminste verdenking gegeven hebben. Zouden wij de omverwerping van koninkrijken beramen, wij, van wie nooit enig oproerig woord gehoord is en wier leven steeds

bekend is geweest als rustig en eenvoudig, toen wij onder U leefden, en die ook nu nog, hoewel wij van huis verdreven zijn, toch niet ophouden voor U en Uw rijk om alle voorspoed te bidden! Zouden wij jagen naar straffeloze ongebondenheid in misslagen, in wier zeden, ofschoon er veel lakenswaard in is, toch niets is, dat zulk een aantijging verdient! En wij hebben in het evangelie, Gode zij dank, niet zulke slechte vorderingen gemaakt, of ons leven kan voor die lasteraars een voorbeeld zijn van kuisheid, welwillendheid, barmhartigheid, matigheid, lijdzaamheid, ingetogenheid en alle mogelijke andere deugden. Dat wij voorwaar God oprecht vrezen en dienen is metterdaad duidelijk, daar wij zowel door ons leven als door onze dood zijn naam zoeken te heiligen, en de nijd zelve is gedwongen geweest aan sommigen van ons het getuigenis te geven van onschuld en burgerlijke rechtschapenheid, in wie alleen met de dood gestraft werd datgene, wat als een bijzondere lof gerekend had moeten worden.

Indien sommigen onder de dekmantel van het evangelie oproer stichten (hoedanigen tot nu toe in Uw rijk niet gevonden zijn), indien er zijn, die de ongebondenheid hunner misslagen trachten te dekken door de vrijheid van de genade Gods (zoals ik er velen ken): er zijn wetten en wettelijke straffen, waardoor ze naar verdiensten ernstig kunnen beteugeld worden, mits maar niet intussen het evangelie Gods vanwege de slechtheid van misdadige mensen in een slechte naam komt. Gij hebt, Sire, thans een genoegzaam uitvoerige uiteenzetting vernomen van de giftige boosheid van de lasteraars, opdat Gij niet met een al te lichtgelovig oor U zoudt neigen tot hun aanklachten. Ik vrees zelfs, dat ik al te uitvoerig geweest ben, daar deze voorrede bijna de maat bereikt van een volkomen verdedigingsgeschrift, hoe wel mijn bedoeling niet was door deze voorrede een verdediging op te zetten, maar alleen tot het horen van onze rechtszaak Uw gemoed zacht te stemmen, dat nu van ons is afgewend en ver vreemd, ja zelfs tegen ons ontstoken is in toorn, maar welks gunst wij vertrouwen te kunnen herwinnen, wanneer Gij deze onze belijdenis, die wij willen, dat bij Uwe Majesteit als verdediging zal dienen, eenmaal kalm en rustig gelezen zult heb ben. Maar indien de inblazingen van de kwaadwilligen Uw oren zo in beslag nemen, dat er voor de beschuldigten geen plaats zal zijn om voor zich te spreken, maar daarentegen die onbeschaamde geesten van de razernij, onder Uw oogluikende toelating, altijd door woeden met ketenen, gesels, pijnbanken, vuur en zwaard, dan zullen wij, als schapen, die bestemd zijn voor de slacht bank, tot het uiterste gedreven worden; maar toch zo, dat wij onze zielen in lijdzaamheid bezitten en de krachtige hand des Heeren verwachten, die ongetwijfeld te zijner tijd zal komen en gewapend zal verschijnen, zowel om de armen te verlossen uit de verdrukking, als ook om de verachters, die in zo grote onbekommerdheid nu opspringen, te straffen. De Heere, de Koning van de koningen, bevestigte Uw troon door rechtvaardigheid en Uw zetel door billijkheid, zeer doorluchtige Koning.

Bazel, de 1e Augustus 1536.

- 1} In Ioann.tract.13, 17.
- 2} Hieron.in praef.Ieremiae.
- 3} Acatius, in tripert.hist.XI, 16.
- 4} Ambros.de off.II, 28.
- 5} Spiridion, in tripert.hist.I, 10.
- 6} Tripert.hist.VIII, 1.
- 7} Augustin.de opere monach.17.
- 8} Epiph.in de door Hieronymus vertaalde brief.
- 9} Conc.Elibertin.c.36.
- 10} Ambros.lib.de Abrah.I, 9.
- 11} Gelasius, de paus in het Rom.conc.
- 12} Chrysost.in 1 cap.Eph.;Calixtus, de paus, de consecrat.dist.2.
- 13} Gelasius, canon.comper. de consecrat.dist.2;Cyprian.ep.2, libr.1 de lapsis.
- 14} Augustin.de pecc.merit.II c. ult.
- 15} Apollon.in eccles.hist.V, 18.
- 16} Paphnut.tripert.hist.II, 14.
- 17} Cyprian.ep.2, libr.2.
- 18} Augustin.contra Crescon.II, 21.
- 19} Decret.dist.8 c.fin.extr.de consuet
- 20} Epist.3.libr.2; in ep.ad Iulianum de haeret.baptiz.73.
- 21} Contra Auxentium.